

К. філол. н. Книшенко Н.П.,

ст. гр. ДМ-11-20 Гура В.О., ст. гр. Д-12-20 Бондар В.Д.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Міркування щодо понять «термінологія» і «термінологічна система»

У словнику лінгвістичних термінів до поняття «термінологія» подано таку дефініцію: «Система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя» [1, с. 305]. І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, даючи визначення терміну «термінологія», виокремлюють її як науку про терміни, тобто систему позначень наукових і професійних понять будь-якої однієї галузі [2, с. 147].

Хоч у наведених визначеннях окреслення поняттєвого обсягу терміна «термінологія» й подається з використанням поняття *система*, однак більшість сучасних термінологічних досліджень доводять, що такі терміни, як «термінологія» й «терміносистема» не є ідентичними за своїм поняттєвим обсягом.

У «Словнику української мови» (1970–1980 рр.) подано таке визначення термінології: «Термінологія – сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови» [3, с. 88, т. 10]. Л. Симоненко пропонує таке визначення: «Сукупність спеціальних найменувань різних галузей науки, техніки та мистецтва, які вживаються у сфері професійного спілкування та втілюють результати теоретико-пізнавальної діяльності людини, становлять термінологію» [4, с. 3]. У свою чергу термінознавець Н. Нікуліна зауважує, що поняття «термінології» можна розглядати як у вузькому, так і в широкому розумінні. На думку дослідниці, у сучасному мовознавстві термінологією називають, по-перше,

науку про терміни, по-друге, накопичений і використовуваний нацією протягом її пізнавально-інтелектуального розвитку термінофонд (українська термінологія), по-третє, окрему групу слів-термінів (галузева або фахова термінологія). Поняття «українська термінологія» із загальнолінгвістичного погляду позначає певну групу слів у мові; із лексикологічного – пласт спеціальної лексики в загальному лексичному складі мови, що за певними ознаками протистоїть іншим пластам лексики. Галузевою ж термінологією є така, що її використовують у певній галузі знання та діяльності [5, с. 48].

Однією з найважливіших умов існування терміна є системність, тобто існування його як окремого елемента серед інших, із якими він вступає в певні зв'язки й відношення, фіксуючи у своєму поняттєвому обсязі визначений фрагмент дійсності й у такий спосіб разом із іншими термінами забезпечуючи повне й системне відбиття на рівні мови системності знань, що накопичені наукою стосовно певної галузі людської діяльності.

Функціонуючи в різних наукових сферах, терміни утворюють спеціальні ТС. Так, існують математична, лінгвістична, медична, металургійна, автомобільна, дорожньо-будівельна та інші ТС.

Термін може вживатися в декількох різних галузях, але в певній ТС такий термін є найчастіше тільки однозначним. Наприклад: **цементация** – 1) закріплення ґрунту шляхом заповнення порожнин, тріщин і пор у скельних породах цементним розчином під тиском (*дорожньо-будівельна ТС*); 2) під час металообробки дифузійне насичення вуглецем поверхні сталевих виробів (*металургійна ТС*); **бик** – 1) парнокопитна тварина (*зоологічна ТС*); 2) проміжна опора мостів і водозливних гідротехнічних споруд (*дорожньо-будівельна ТС*).

Поняття «системності» в термінології не викликає сумнівів, оскільки терміни існують не ізольовано, а належать до певних сукупностей, між елементами яких наявні зв'язки й відношення. Уперше проблему системності в термінологічній лексиці поставив у своїх працях Д. Лотте. Науковець стверджував, що в термінологічній лексико-семантичній системі існують

класифікаційні ієрархічні зв'язки між поняттями [6, с. 8]. Надалі погляди науковця були підтримані багатьма іншими лінгвістами, зокрема В. Виноградовим, Г. Винокуром, Б. Головіним, В. Даниленко, І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, О. Суперанською, С. Шеловим.

Термін у межах ТС має ознаки змістової системності, тобто за своїм значенням терміни тісно пов'язані з усіма членами ТС – як позначення видового поняття у відношенні до родового, як позначення результату дії у відношенні до дії [7, с. 95].

З урахуванням схарактеризованих поглядів на зміст термінів «термінологія» й «терміносистема» можна запропонувати такі дефініції цих понять:

1) *термінологія* (у вузькому розумінні) – це терміни певної науки чи галузі знання, узяті безвідносно до критеріїв структурної й системної організації;

2) *терміносистема* – це впорядкована сукупність термінів, що набуває ознак системності в результаті поступового розвитку певної науки чи галузі знання.

Література

1. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. К. : Вища шк., 1985. 360 с.
2. Словник української мови : в 11-ти т. К. : Наук. думка, 1970 – 1980.
3. Панько Т. І. Українське термінознавство : підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. Львів : Світ, 1994. 216 с.
4. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія: стан і перспективи розвитку / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
5. Нікуліна Н. В. Теоретичне осмислення загальних понять сучасного термінознавства у концепціях видатних лінгвістів / Н. В. Нікуліна // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 45–48.
6. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии / Д. С. Лотте. М. : Изд. АН СССР, 1961. 157 с.
7. Лейчик В. М. О языковом субстрате термина / В. М. Лейчик // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1986. – № 5. С. 87–97.